

2000'Lİ YILLARDA AVRUPA BİRLİĞİ - TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Arzu KİHTİR*

A General Analyse on the Relations Between Turkey and the European Union at the Beginning of 2000s

This article analyses the relations between Turkey and the European Union at the beginning of 2000s. The recognition of Turkey as a candidate for accession at the Helsinki European Council in December 1999 ushered a new era in the relations between Turkey and the EU. For both parties, Helsinki marked a qualitatively new beginning.

As foreseen in the Helsinki European Council conclusions, the EU Commission started to prepare an Accession Partnership for Turkey, which was adopted on March 8th, 2001. After the approval of the Accession Partnership by the EU, the Turkish Government announced its own National Program for the Adoption of the EU acquis on March 19th, 2001. The National Program was submitted to the EU Commission on March 26th, 2001.

*Following these important developments, the Turkey-EU Association Council began to meet regularly. In the meeting on April 11th 2000, 8 sub-committees were established to carry out an analytical examination of the level of harmonization of the Turkish legislation with the *acquis communautaire*. In the subsequent meetings, progress achieved within the framework of Turkey's pre-accession strategy was evaluated and a number of decisions were taken, concerning Turkey's participation in Community programs, providing Turkey with full access to TAIEX** offices and the establishment of joint consultation mechanisms that will convene regularly in order to discuss trade matters related to the Customs Union.*

Progress towards accession continues along the path set by the National Program. The most pressing aim here is the opening of accession negotiations, which depends on the fulfillment of the Copenhagen political criteria. Within the past three years, Turkey took a number of important steps towards this end.

Key words: EU-Turkey, Helsinki Summit, pre-accession strategy.

* Araş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü.

**Technical Assistance Exchange Office (Teknik Yardım Değişim Ofisi)

Cumhuriyetimizin kurulmasından bu yana, hatta daha öncesinden, batılılaşma ile modernleşmenin eş tutulması, ülkemizi, özellikle ikinci dünya savaşından sonra Avrupa kıtasında veya onu merkez alarak kurulan siyasi ve güvenli oluşumlarının tümüne katılmaya yönelmiştir. Bu suretle Türkiye, Avrupa Konseyi, OECD VE NATO'ya girmiştir. Aynı neden Türkiye'yi Avrupa'nın bu en iddialı entegrasyon hareketine karşı kayıtsız kalmamaya sevk etmiştir. Dolayısıyla, Avrupa ile entegrasyonun başlangıçtan itibaren ülkemiz için ekonomik amaç yanı sıra politik amaçları olduğu söylenebilir (Eralp, 1997: 90).

Türkiye'nin Avrupa Birliği, o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkileri, Türkiye'nin 31 Temmuz 1959 tarihinde yaptığı ortak üyelik müracatı ile başlamıştır. Türkiye'yi Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ortak üye yapan, taraflar arasında bir Gümrük Birliği'ne dayanan ve ileride tam üyeliği öngören Ortaklık Anlaşması 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanmış ve 1 Aralık 1964 'den itibaren uygulanmaya başlamıştır (Karluk, 1998: 370).

Türkiye ile AB arasında ortaklık yaratan Ankara Anlaşması'nın önsözünde Türk halkının yaşam standardının yükseltilmesi amacıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun sağlayacağı desteğin ilerideki bir tarihte Türkiye'nin Topluluğa katılmasına yardımcı olacağı belirtilmektedir. 2. maddede ise, "Anlaşmanın işleyişi, Topluluğu kuran Anlaşmadan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye tarafından üstlenilebileceğini gösterdiğinden akit taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını incelerler" denmektedir. Bundan da görüleceği üzere Ankara Anlaşması uyarınca kurulan Türkiye Avrupa ortaklık ilişkisinin nihai hedefi Türki-

ye'nin Topluluğa tam üyeliğidir (Çimen, 1996: 125).

Anlaşma, Hazırlık Dönemi, Geçiş Dönemi ve Nihai Dönem olarak üç devre öngörmüştür. Geçiş döneminin sonunda ise gümrük birliğinin tamamlanması planlanmıştır. Anlaşmada öngörülen Hazırlık döneminin sona ermesiyle birlikte 13 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokolde geçiş döneminin hükümleri ve tarafların üstleneceği yükümlülükler belirlenmiştir (Tekeli, 1993: 197).

Ancak gerek Ankara Anlaşması gerek Katma Protokol öngörülmediği şekilde uygulanmamıştır. Bunun sorumluluğunu Türkiye ile Topluluk arasında paylaşmak gerekir. Ülkemiz 1970'li yıllarda içinde bulunduğu ekonomik krizler ve bazı siyasi tercihlerle Katma Protokol'den kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmekten kaçınmıştır. O tarihlerde yaygın olan kanaat, AET ile ilişkinin bir çeşit sömürü düzeni kurmakta olduğu, pazarımızı Topluluk ürünlerine açmanın sanayileşmemizi ve kalkınmamızı baltalayacağı, dolayısıyla koruma duvarlarının muhafaza edilmesi gerektiği şeklinde olmuştur. Başka bir deyimle, AB ile ortaklık ilişkimizin ve gümrük birliğinin temsil ettiği kalkınma modeli dışarıya açık, bütünleşmeyi öngören bir model iken, 1970'li yılların tamamı boyunca bu modelin tam tersini sembolize eden içe dönük, ithalat ikamesine dayalı politikalar uygulanmıştır. Türkiye kendi yükümlülüklerini yerine getirmemeye ve Toplulukla ilişkilere soğuk bakmaya başlayınca, Topluluk da kendi yükümlülüklerini aksatmaya ve ortaklık ilişkisinin geliştirilmesi istikametinde çaba harcamaktan kaçınmaya başlamıştır.

Başlangıçta sadece ekonomik olan sorunlar, 12 Eylül döneminde ve Yunanistan'ı 1980'de

Topluluğa tam üye olmasıyla siyasi boyutlar da kazanmaya başlamıştır. Topluluk-Türkiye ilişkileri dondurulmuş ve mali işbirliğine son verilmiştir. Katma protokolün ise sadece ticari hükümleri işlemeye devam etmiş, diğer bütün hükümleri atıl kalmıştır.

Gümrük Birliği

1983 yılında Türkiye'de sivil idarenin yeniden kurulması ve 1984 yılından itibaren ülkemizin ithal ikamesi politikalarını hızla terkederek dışa açılma süreci başlatması ilişkilerimizi yeniden canlandırmıştır. Türkiye bir taraftan 14 Nisan 1987'de AB'ne tam üyelik müracaatında bulunmuş, diğer taraftan ertelenmiş bulunan gümrük vergileri uyum ve indirim takvimini 1988 yılından itibaren hızlandırılmış bir şekilde yeniden yürürlüğe koymuştur.

AB Komisyonu tam üyelik müracaatımıza 1989 yılında verdiği yanıtta Türkiye'nin AB'ne üyelik konusundaki ehliyetini kabul etmekle birlikte Topluluğun kendi içindeki derinleşme sürecini tamamlamasına ve gelecek genişlemesine kadar beklenmesini ve bu arada Türkiye ile gümrük birliği sürecinin tamamlanmasını önermiştir. Bu öneri tarafımızdan da olumlu değerlendirilmiş ve gümrük birliğinin Katma Protokolde öngörüldüğü şekilde 1955 yılında tamamlanması için gerekli hazırlıklara başlanmıştır. İki yıl süren mücadeleler sonunda 5 Mart 1995 tarihinde yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında alınan karar uyarınca Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliği Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Karluk, 1998: 532).

Gümrük Birliği'nin tamamlanmasıyla ülkemiz AB ülkeleriyle entegrasyon istikametinde çok önemli bir aşama katetmiştir. En azından , Türk ekonomi ve ve sanayii gümrük birliğini tamamlayarak altından

kalkılamayacak bir yük üstlenmediğini ispatlamış, dolayısıyla tam üyeliğin gerektireceği yükümlülükleri de zaman içinde üstlenebileceğini göstermiştir. Bir yerde gümrük birliği ülkemiz için bir test olarak görülebilir. Türkiye, AB ile Gümrük Birliği'ne girebilmiş tek üçüncü ülkedir. Ticaret açığının önemli ölçüde büyümesine rağmen ekonomi Gümrük Birliği'nden kaynaklanan yükü rahatlıkla kaldırabilece

ğini göstermiştir. Ancak, Gümrük Birliği'nin sorunsuz yürüdüğü de söylenemez. Bir kere, AB Gümrük Birliği ile birlikte ülkemize karşı üstlendiği bazı yükümlülükleri yerine getirememiştir. AB, Gümrük Birliği kararının kabul edildiği Ortaklık Konseyi Toplantısında üstlendiği ve ülkemize 4-5 yıllık bir dönem içinde 2.5 milyar Euro'ya varan mali yardım yapma yükümlülüğünü yerine getirememiş, aynı şekilde kurumsal alanda entegrasyonu kolaylaştırmak amacıyla öngörülen bazı tedbirleri alamamıştır. Bu yükümlülüklerin yerine getirilememiş olmasının başlıca iki nedeni vardır. Birisi Yunanistan'ın, diğeri Avrupa Parlamentosu'nun muhalefidir. Türkiye doğal olarak verilen sözlerin yerine getirilmesi üzerinde ısrar etmeye devam etmektedir. Aslında bunlar Gümrük Birliği Anlaşması paketinin bir parçasını teşkil etmekte olup, yerine getirilmemeleri ilişkimizin dengesini bozma sonucunu doğurmaktadır.

AB Son Genişleme Sürecinde Türkiye'nin Yeri ve Son Gelişmeler

Avrupa Birliği 1993 Kopenhag Zirve Toplantısı'nda aldığı kararlar uyarınca eski Varşova Paktı ülkeleri olan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsayan bir genişleme süreci başlatmıştır.

Avrupa Birliği 1993 yılında gerçekleştirdiği Kopenhag Zirvesi'nde, "Kopenhag Kriter-

leri" olarak bilinen, söz konusu ülkelerin Avrupa Birliği'ne üye olabilmek için yerine getirmeleri gereken kriterleri tanımlamıştır. Bu kriterler daha sonra tüm aday ülkeler için geçerli olmuştur. Kopenhag kriterleri, Aralık 1995 tarihinde düzenlenen Madrid Zirvesinde onaylanmıştır. Ayrıca Madrid Zirvesinde aday ülkelerin idari yapılarının, aşamalı ve uyumlu bir bütünleşmenin koşullarını sağlayacak biçimde uyumunun önemi de vurgulanmıştır. Ancak Avrupa Birliği yine de yeni üyelerin kabul edilmesi açısından uygun zamanlamayı saptama hakkına sahiptir (İKV, 2003: 133).

Kopenhag kriterleri üç başlık altında toplanmıştır: (Dartan, 2002: 141-142).

-Siyasi kriterler: Aday ülke, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıkların korunması ve kabul görmesinin güvence altına alındığı istikrarlı bir kurumsal yapıya kavuşmuş olmalıdır.

-Ekonomik kriterler: Aday ülkede iyi işleyen bir pazar ekonomisi ve AB içindeki piyasa güçlerine ve rekabet baskısına karşı koyabilme kapasitesi bulunmalıdır.

-Topluluk müktesebatının kabulü: Aday ülke, siyasi, iktisadi ve parasal birliklerin amaçlarına uyulması dahil olmak üzere, Avrupa Birliği'nin mevzuatını üstlenebilme ve uygulayabilme kapasitesine sahip olmalıdır.

Türkiye 1999 yılında Helsinki Zirvesi'nde AB'ye aday olarak kabul edildiğinde, Kopenhag kriterleri, Türkiye için de üyelik için gerekli kriterler olmuştur.

AB Komisyonu'nun genişlemeye ilişkin stratejisine esas teşkil etmek üzere hazırladığı öneriler 16 Temmuz 1997 tarihinde "Gündem 2000" başlıklı bir raporda açıklamıştır. Raporda Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri

ve Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin iki dalga şeklinde 2000'li yıllarda Avrupa Birliği'ne tam üye olmaları öngörülmüştür. İlk dalga da Kopenhag kriterlerine –demokrasi, insan hakları, ekonomik gelişme, Topluluk müktesebatını benimseme– en fazla uyum gösterebilme yeteneğine sahip olduğu değerlendirilen Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve Estonya, söz konusu kriterlere göre daha geri durumda bulunan ikinci dalga da ise Slovak Cumhuriyeti, Litvanya, Letonya, Bulgaristan ve Romanya yer almıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi de daha önce alınan bir kararla söz konusu genişlemenin içine dahil edilmiştir. Türkiye ise genişlemenin kapsamına alınmamıştır (Bozkurt, 1997: 327).

Gündem 2000 raporunda ülkemiz ile ilgili olarak Gümrük Birliği'nin tatminkar bir biçimde işlediği ve AB ile ülkemiz arasında ilişkilerin geliştirilmesi için sağlam bir dayanak teşkil ettiği, ancak siyasi durumun, mali işbirliği ile siyasi diyalogun 6 Mart 1995 tarihinde kararlaştırıldığı şekilde sürdürülmesine imkan vermediği, Gümrük Birliği'nin uygulamasının ülkemizin bir çok alanında AB müktesebatını başarıyla üstlenebileceğini gösterdiğini, buna karşılık ekonomimizin makro ekonomik istikrarsızlık kısıcını kıramadığı ifade edilmiştir. Siyasi konularda ise insan hakları ve Güney Doğu sorunu ile ilgili bilinen girişler tekrar edilmiş ve bu soruna askeri değil, siyasi bir çözüm bulunması gerektiği ifade edilmiştir. (İKV Bülteni, 15-31 Aralık 2001: 1).

Gündem 2000 raporunun açıklanmasını izleyen dönemde Türkiye, AB üye ülkeler ve AB Komisyonu düzeyinde yoğun ikili temaslar gerçekleştirmiştir. Bütün bu görüşmelerde Türkiye, Komisyon'un kendisini AB'nin halihazırda genişleme sürecinden dışlayan Gündem 2000'deki önerileri hak-

kında olumsuz görüşlerini ortaya koyarak, AB'nin bu yönde bir tutum almasının Türkiye-AB ilişkilerinin müktesebatıyla ciddi bir biçimde çelişeceğini vurgulamış ve Lüksemburg Zirve Toplantısı'ndan beklentilerini aşağıdaki biçimde ortaya koymuştur (Arı, 2001: 91).

- Türkiye'nin AB'nin genişleme sürecine dahil olduğunun resmen ilanı
- Türkiye'nin uygun bir katılma öncesi stratejisi ile desteklenmesi
- Türkiye'nin Avrupa Daimi Konferansına diğer adaylarla eşit statüde katılması

12-13 Aralık 1997 tarihlerinde Lüksemburg'da yapılan Avrupa Birliği Zirvesi'nde kabul edilen Sonuç Bildirisi'nin en önemli bölümü genişleme konusuna ayrılmıştır. Bu bildiri, genelde Komisyon'un Gündem 2000 raporunda yaptığı önerileri benimsemekle birlikte, ülkemiz için bunun ötesine giden bir içerik taşımıştır.

Lüksemburg Zirvesi sonrasında varılmış bulunan noktaya bakıldığında Türkiye açısından şu unsurlar göze çarpmaktadır: Türkiye'nin tam üyeliğe ehliyeti bir kez daha teyid edilmiştir, Avrupa Birliği, Türkiye'yi tam üyeliğe hazırlamak için bir strateji tesbiti kararlaştırmıştır (İKV Bülteni, Aralık 1997: 3).

Bu noktada AB'nin genişleme sürecinde izlediği politikanın değiştiğini belirtmek gerekmektedir. AB 2000'li yıllarda, daha önceki genişleme süreçlerinden farklı olarak, yeni genişleme politikası tanımlamıştır ve bu çerçevede yeni bir sistem tasarlamıştır. Bu sistemin temel politikasını katılım öncesi stratejisi belirlemektedir. Katılım öncesi stratejisi, her aday ülkenin müzakere ve tam üyeliğe hazırlanma politikasını belirler. Bu süreç Mart 1998' de resmen başlatılmıştır.

Buna göre yeni genişleme politikasının temel araçları şu şekilde ortaya konabilir:

-Avrupa Komisyonu'nun her aday ülke için ayrı ayrı hazırladığı, hem aday ülke tarafından kısa ve orta vadede aşama kaydedilmesi gereken öncelikli alanları ortaya koyan, hem de söz konusu uyum çalışmalarına AB'nin vereceği mali ve teknik desteğin çerçevesini çizen Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB).

-Her aday ülkenin Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı KOB'u temel alarak hazırladığı ve AB'ye uyum yolunda (müktesebat uyumu) gerçekleştirmeyi planladığı değişiklikleri ortaya koyan Ulusal Program (UP).

-Avrupa Komisyonu'nun AB'ye katılım müzakerelerine hazırlığın ilk teknik aşaması olarak, aday ülkelerin mevzuatının 31 ana başlık altında Topluluk Müktesebatına ("acquis communautaire") uyumunu tespit etmek amacıyla bir analitik inceleme süreci olan tarama sürecini başlatması

-Aday ülkelerin, Avrupa entegrasyonu sürecinde ülkelerarası işbirliğini her konuya taşıyan Topluluk programları ve ajanslarına katılımlarının planlanması ve sağlanması

-Her aday ülkenin tam üyelik sürecinde kat ettiği mesafenin, Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı yıllık ilerleme raporlarında ele alınması ve kayda geçirilmesi

-AB'nin aday ülkelerin tam üyelik hazırlıkları için çeşitli konularda mali ve teknik yardım sağlaması

Lüksemburg Zirvesi sonrası, en önemli adım 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki Zirvesi'nde atılmıştır. Türkiye ilgili tarihlerde Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde oybirliği ile AB'ne aday ülke olarak kabul ve ilan edilmiş, diğer

aday ülkelerle eşit konumda olacağı açık ve kesin bir dille ifade edilmiştir.

10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde tam üyeliğe adaylığımızın tesciliyle birlikte AB ile uzun bir geçmişi bulunan ilişkilerimizde yeni bir dönem başlamıştır (İKV, 2003: 107).

Helsinki Zirvesi kararlarına göre, Türkiye diğer aday ülkeler gibi bir Katılım öncesi stratejisinden yararlanacaktır. Böylece, Türkiye Topluluk programları ve ajansları ile, aday ülkeler ile Birlik arasında, katılım süreci çerçevesinde yapılacak toplantılara katılma imkanına sahip olacaktır. Zirve Sonuç Bildirisi ayrıca, önce AB Konseyi kararları çerçevesinde bir katılım ortaklığı hazırlanmasını öngörmektedir. Bu ortaklığın aynı zamanda, siyasi ve ekonomik kriterleri ile üye ülke olmanın gerektirdiği yükümlülükler ışığında ve AB müktesebatını üstlenmesine ilişkin Ulusal Program ile bir arada, katılım hazırlıkları üzerinde yoğunlaşacağı belirtilmiştir. Komisyon ayrıca, Türk mevzuatının Topluluk müktesebatıyla uyumlaştırılması amacıyla, müktesebatın analitik inceleme sürecini hazırlamakla görevlendirilmiş, öte yandan, katılım öncesine yönelik mali kaynakların eşgüdümü için tek bir çerçeve sunmaya çağırılmıştır.

Katılma sürecinin, kapsamlı ve teknik çalışmalar kadar, siyasi hazırlığa da ihtiyaç gösterdiği bilinmektedir. AB ile katılım müzakerelerinin başlatılabilmesi Kopenhag kriterlerinin esas itibarıyla yerine getirilebilmiş olmasına bağlıdır. Bu çerçevede, Helsinki Zirvesi sonrası dönemde Türkiye-AB ilişkilerinde 2000'li yıllara damgasını vuran önemli gelişmeler yaşanmıştır. Söz konusu dönemde yaşanan önemli bir aşama, AB Komisyonu tarafından, diğer aday ülke-

ler için yapıldığı şekilde, Türkiye için "Katılım Ortaklığı Belgesi" nin hazırlanması olmuştur. Bu gelişmeye karşılık, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan önceliklerin hayata geçirilmesi konusundaki program ve takvimimizi içeren ilk Ulusal Program Mart 2001 tarihinde Hükümetimiz tarafından onaylanmış ve AB'ne sunulmuştur. AB ve Türkiye söz konusu gelişmeden bu yana bu karşılıklı çalışmayı düzenli aralıklarla gerçekleştirmektedirler.

11 Nisan 2000 tarihinde, Lüksemburg'da yapılan Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklık Konseyi'nde alınan karar uyarınca, AB müktesebatının analitik incelenmesine gerçekleştirmek amacıyla 8 alt komite oluşturulmuştur. Bunlar: (İKV Bülten 1-15 Nisan 2000: 1)

- Tarım ve Balıkçılık
- Ulaştırma, Çevre ve Enerji
- İç Pazar ve Rekabet
- Teknolojik Yenilik, Eğitim ve İşbirliği Programları
- Bölgesel Kalkınma, İstihdam ve Sosyal Politika
- Ticaret, Sanayi ve AKÇT Ürünleri
- Ekonomik ve Parasal Konular, Sermaye Hareketleri ve İstatistik
- Gümrükler, Vergilendirme, Uyuşturucu Trafığı ve Para Aklama

Alt komiteler bağlamında sürdürülen çalışmalar AB müktesebatına uyum sürecimizde önemli bir işlev görmektedir. Alt komite çalışmaları aynı zamanda kurumlarımızın ilk elden Topluluk müktesebatı hakkında belli bir birikime sahip olmasına, konular itibarıyla Komisyon'daki karşıtlarını tanıma imkanına ve konuların takibi açısından düzenli iletişim kanallarının tesisine de katkı sağlamıştır.

1963 tarihli Ankara Anlaşması ile Avrupa Birliği'ne Ortak Üye olan Türkiye, bugün için, AB ile tam üyelik müzakerelerine başlamamış tek aday ülke olarak oluşturduğu alt komiteler ile AB müktesebatına uyumu sağlamayı amaçlamaktadır.

2000'li yıllarda AB-Türkiye ilişkileri açısından bir diğer önemli gelişme de Türkiye'nin Topluluk program ve ajanslarına katılımı olmuştur. Türkiye'nin aday ülkelere açık tüm Topluluk programlarına katılımına dair hukuki zemini oluşturmak amacıyla, ülkemiz ile AB Komisyonu arasında "Türkiye Topluluk Programlarına Katılımının Genel İlkeleri Hakkında Çerçeve Anlaşma" 26 Şubat 2002 tarihinde imzalanmıştır (İKV, 2003: 31).

Türkiye'nin katılım başvurusunda bulunduğu Topluluk Programları; eğitim ve gençlik alanındaki Leonardo, Socrates ve Gençlik programları, Bilimsel ve Teknolojik Gelişme alanında 6. çerçeve program, KOBİ'ler için Çok Yıllı Program, Gümrükler 2007, IDA-II (Elektronik Data Değişim Programı), Dijital İçerik (e-Content), Yeni Kamu Sağlığı Programı, İstihdamı Teşvik Tedbirleri, Cinsiyetler arası Eşitlik, Ayrımcılıkla Mücadele, Sosyal Dışlanmanın Önlenmesi.

Türkiye'nin Avrupa Çevre Ajansına katılımına dair anlaşma, diğer ülkelerle eşzamanlı olarak 9 Ekim 2000 tarihinde imzalanmıştır (İKV Bülteni, 1-15 Ekim: 1).

24-25 Ekim 2002 tarihlerinde gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Brüksel Zirvesi sonucunda yayınlanan bildirmede Güney Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya, Slovakya ve Slovenya'nın siyasi kriterleri tamamladıkları, 2004 yılı başından itibaren de ekonomik kriterleri tamamlayacaklarının öngörüldüğü belirtilmiştir. Söz konusu ülkelerin üyelik yükümlülüklerini yerine getire-

cekleri göz önünde bulundurularak 12-13 Aralık tarihlerinde gerçekleştirilecek Kopenhag Zirvesi'nde katılım müzakerelerini sonuçlandırmaları ve Nisan 2003 tarihinde Atina'da Katılım Anlaşmasını imzalamaları kararı alınmıştır. Aynı bildirgenin Türkiye'ye ilişkin bölümünde Türkiye'nin katılım müzakerelerine başlamaya yaklaştığı ifade edilmiştir (İKV Bülteni, 16-31 Ekim 2002: 1).

Söz konusu tarihlerde gerçekleştirilen Kopenhag Avrupa Konseyi Zirvesi sonucunda 10 aday ülkenin 1 Mayıs 2004 itibarıyla üye olmaları kararı alınmıştır. Zirve'nin sonuç bildirgesinin Türkiye bölümünde Konsey'in 2004 yılı İlerleme Raporu ve Komisyonun görüşleri ışığında, Aralık 2004 tarihli Zirve'de Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığı kararını alması halinde müzakerelerin gecikmeksizin başlatılacağı belirtilmiştir (İKV Bülteni, 1-15 Aralık 2002: 5-6).

Yunanistan'ın dönem başkanlığı sırasında Atina'da 16 Nisan 2003 tarihinde düzenlenen gayri resmi Avrupa Konseyi Zirve Toplantısı'nda, Mayıs 2004'de AB'ye tam üye olacak, yukarıda bahsedilen 10 ülkenin katılım anlaşması imzalanmıştır (İKV, 16-30 Nisan 2003: 2). Bu gelişmenin ardından Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu, Avrupa Halk Partisi-Hristiyan Demokrat Grup üyesi AP parlamenterisi Arie Oostlander'in Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine ilişkin raporu 5 Haziran 2003 tarihinde kabul etmiştir. Raporda, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerini hala karşılamadığı; ancak, Türk hükümetinin sürmekte olan reformları yerine getirme kararlılığını devam ettirmesi halinde Türkiye'nin katılım müzakerelerine başlama koşullarını yerine getireceği ifade edilmiştir (İKV Bülteni, 1-15 Haziran 2003: 1).

19-20 Haziran 2003 tarihinde Selanik'te gerçekleşen AB Zirvesi'nde, AB Konseyi, Türkiye'nin AB'ye üyelik müzakerelerine başlaması amacıyla Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirme çabalarının desteklediğini ancak kaydedilen ilerlemelere rağmen hala önemli çaba gösterilmesi gerektiğini vurgulamıştır (İKV Bülteni, 16-30 Haziran 2003: 3).

AB, yukarıda daha önce belirtildiği gibi, 2000'li yıllar için tanımladığı genişleme politikası gereği her yıl düzenli olarak aday ülkelerin Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program çerçevesinde, AB'ye siyasi, ekonomik ve müktesebat uyumuna ilişkin çalışmalarını denetlemektedir. Buna göre Avrupa Birliği Türkiye için bu yılki ilerleme raporunu 5 Kasım 2003'te yayınlamıştır. Rapor esas olarak, geçtiğimiz on iki aylık dönemde, Kopenhag kriterlerine uyumla ilgili tüm ana başlıklarda gerçekleştirilen ve gerçekleştirilemeyen mevzuat değişiklikleri ile uygulamadaki olumlu ve olumsuz örneklerin detaylı oldukça dengeli ve kabul edilebilir bir analizini içermektedir. (İKV Bülteni, 1-15 Kasım 2003: 1-6)

İrlanda, 2004 yılının ilk yarısında yürüteceği Dönem Başkanlığını 1 Ocak 2004 itibarıyla İtalya'dan devralmıştır. İrlanda önümüzdeki dönemdeki hedeflerine ilişkin olarak Türkiye'nin, Avrupa Konseyi'nin Aralık 2004'te

bu ülkeyle müzakerelere başlanması kararını vermesini sağlamaya yönelik kriterleri yerine getirme çabasını destekleyeceğini vurgulamaktadır (İKV Bülteni, 1-15 Ocak 2004: 2).

Türkiye, AB Müktesebatına uyum amacıyla, 17 Ekim 2001 tarihli resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 3 Ekim 2001 kabul tarihli 4709 sayılı yasayla, 1982 Anayasası'nın 34 maddesini değiştirmiştir. Bu değişiklikten sonra Meclis'e gönderilen uyum yasalarının gerekçelerini Anayasa'da yapılan değişiklikler oluşturmuştur. Avrupa Birliği Konseyi, 12 Aralık 2003 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirdiği zirve toplantısında, Türkiye'nin, pek çoğu siyasi ve yasal açılardan büyük önem taşıyan reformları hızlandırmak için sarfettiği önemli ve kararlı çabaları takdirle karşılamaktadır (İKV Bülteni, 16-31 Aralık 2003: 3).

Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin özelliğini kavramak ve bu ilişkilerin gelecekte Türkiye'yi nasıl etkileyip şekillendireceğini görebilmek için, olay ve olguların geçmişten günümüze dek kronolojik bir bütünlük içinde ele alınıp değerlendirilmesi doğru olacaktır. Aksi durumda yaşanan ve yaşanacak olumsuzluklara karşı önlem almak ve Türkiye'ni geleceğine istenilen ve idealde olan şekilde yön vermek olası değildir (Aydoğan, 2002: 414).

Kaynakça:

- ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği (2001). Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul.
- AYDOĞAN, Metin (2002). Avrupa Birliği'nin Neresindeyiz?", Kum Saati Yayınları, İstanbul.
- BOZKURT, Veysel (1997). Avrupa Birliği ve Türkiye, Alfa Yayınları, İstanbul.
- ÇİMEN, Ahmet (1996). Gümrük Birliği ve Avrupa Topluluğu Türkiye İlişkileri, y.y., Ankara.
- ERALP, Atilla v.d. (1997). Türkiye ve Avrupa, İmge Yayıncılık, Ankara.
- DARTAN, Muzaffer v.d. (2002). "Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri ve Gümrük Birliği", Tüm Yönleriyle Türkiye - AB İlişkileri, Elif Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (1-15 Aralık 2002). İKV Bülteni, İstanbul.

- İktisadi Kalkınma Vakfı (1-15 Ekim 2000). İKV Bülteni, İstanbul.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (1-15 Haziran 2003). İKV Bülteni, İstanbul.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (1-15 Kasım 2003). İKV Bülteni, İstanbul.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (1-15 Nisan 2000). İKV Bülteni, İstanbul.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (1-15 Ocak 2004). İKV Bülteni, İstanbul.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (16-30 Nisan 2003). İKV Bülteni, İstanbul.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (16-31 Aralık 2003). İKV Bülteni, İstanbul.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (16-31 Ekim 2002). İKV Bülteni, İstanbul.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (16-31 Haziran 2003). İKV Bülteni, İstanbul.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (2003). AB ve Türkiye – AB İlişkileri, İKV Yayını, İstanbul.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (Aralık 1997). İKV Bülteni, İstanbul.
- KARLUK, Rıdvan (1998). Avrupa Birliği ve Türkiye, 5. bs., Beta Yayınları, İstanbul.
- TEKELİ, İlhan ve Selim İlkin (1993), Türkiye ve Avrupa Topluluğu Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'nın Türkiye'ye Yaklaşımı, 1. Kitap, Umut Yayıncılık, Ankara.

